

Bölüm 10

ENGELLİ ADOLESANLAR: ÜREME SAĞLIĞI SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ayşe Nur ATAŞ¹
Nebahat ÖZERDOĞAN²

GİRİŞ

Engellilik evrensel bir durum olup, insan yaşamının bir parçasıdır. Kişiler yaşamlarının herhangi bir döneminde kalıcı veya geçici olarak engel yaşayabilir ya da engeli olan bir aile üyesine sahip olabilirler. Dünyanın farklı bölgelerinde, farklı sosyo-kültürel koşullarında yaşıyor olmalarına karşın, engelliler yaşama katılım noktasında ortak bir kısıtlanmayla karşı karşıyadırlar. Engelli yetişkinler, ergenler ve çocuklar damgalanma, ayrımcılık, eşitsizlik, yoksulluk, şiddet, taciz, önyargı ve saygısızlık, haksızlığa uğrama gibi çok sayıda hak ihlaline maruz kalabilmektedirler. Bu yönüyle engellilik önemli bir insan hakları sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan yaşamında çocukluktan erişkinliğe bir geçiş süreci olan ergenlik dönemindeki engelli adolesan ve gençlerin çoğu eğitim, ekonomik, sosyal ve kültürel fırsatlardan dışlanmaktadır. Yaşamlarındaki en büyük engeli yaşadıkları bu sosyal izolasyon oluşturmaktadır¹⁻³. İhmal edildikleri diğer önemli bir alan da cinsellik ve üreme sağlığı (CSÜS) konularıdır. Oysaki engelli adolesanların da en az benzer yaş grubundaki engeli olmayanlar kadar konuyla ilgili hizmet alma ihtiyaçları vardır ve onlar kadar ihtiyaç duydukları konularda hizmet alma hakkına sahiptirler. Ancak engelli adolesanlar üreme sağlığı hizmetleri açısından ihmal edilmekte, bu yönüyle dezavantajlı gruplar içerisinde yer almaktadırlar.

İçinde bulundukları yaşam dönemleri gereği, engelli adolesanların giderek artan hizmet ihtiyaçları olmasına rağmen, bu durum göz ardı edilmektedir. Ergenler ve gençler için tasarlanan hem genel sağlık hem de üreme sağlığı programlarının çok az bir kısmı engellileri de bu programlara dahil etmektedir. Ancak dahil edildikleri programlarda bile ne yazık ki engelli adolesanların sorunlarına yeterince yer verilmemektedir. Çünkü bu programlar adolesan gruba odaklanmayan, genel olarak engelli çocuk, adolesan ve yetişkini birlikte değerlendirip tüm bireylere

1 Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, ayse_celik93@hotmail.com

2 Prof.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, ozerdogannebahat@gmail.com.

- Engelli kişiler yasal programlama ve uygulamaya (politika geliştirme, planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme) her aşamada dahil edilmelidir.
- Kalkınma hedeflerine ulaşmak için, engelli kişilerin CSÜS ihtiyaçlarına dikkat edilmelidir. Engelliler iş alanlarına dahil edilmeli, kurum içinde farkındalık artırılmalıdır.
- Tüm CSÜS programlarının engelli kişilere ulaşması ve hizmet etmesi sağlanmalıdır. Sağlık tesisleri ve personellerinin ihtiyaçları karşılama kapasitesi güçlendirilmelidir.
- Hizmetlerin ve bilgilerin erişilebilirliği sağlanmalıdır. Sağlık sistemlerine ulaşım iyileştirilmeli, bilgi ve iletişime erişim sağlanmalı, evde bakım ve sosyal yardım geliştirilmelidir.
- CSÜS politikaları ve bütçeleri engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamalıdır. CSÜS mevzuat ve politikalarının engellileri içerip içermediği gözden geçirilmeli, politikaların gerçekten yürütülüp yürütülmediği kontrol edilmeli; bütçeleme, mevzuat ve politikalara uygun olmalıdır.
- Engelli kişiler için CSÜS araştırmaları teşvik edilmelidir. Engelliliğe yönelik hizmetlerde ihtiyaç ve eksiklikleri açıklığa kavuşturmak için araştırmalar yapılmalıdır ⁸.

KAYNAKÇA

1. UNFPA (2007). *UNFPA Framework for Action on Adolescents & Youth: Opening Doors with Young People: 4 Keys*. (10/12/2020 tarihinde <https://www.unfpa.org/publications/framework-action-adolescents-and-youth> adresinden ulaşılmıştır).
2. WHO (2014). *WHO global disability action plan 2014-2021. Better health for all people with disability*. (16/02/2021 tarihinde <http://www.who.int/disabilities/actionplan/en> adresinden ulaşılmıştır).
3. Alemu T, Fantahun M. Sexual and reproductive health status and related problems of young people with disabilities in selected associations of people with disability, Addis Ababa, Ethiopia. *Ethiopian medical journal*, 2011;49(2):97-108.
4. TÜİK (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. (16/02/2021 tarihinde <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
5. WHO (2001). *International classification of functioning, disability and health*. (16/02/2021 tarihinde <http://www.who.int/classifications/icf/en/> adresinden ulaşılmıştır).
6. Kokanalı D, Karaca M, Şule Ö, et al. Engelli kadınlarda üreme sağlığı. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*. 2018;15(1):28-30.
7. WHO (2015). *Global status report on disability and development prototype*. (16/02/2021 tarihinde http://www.un.org/disabilities/documents/desa/global_status_report_on adresinden ulaşılmıştır).
8. WHO, UNFPA (2009). *Promoting sexual and reproductive health for persons with disabilities: WHO/UNFPA guidance note*. (16/02/2021 tarihinde <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/general/9789241598682/en/> adresinden ulaşılmıştır).
9. The World Bank (2019). *Disability Inclusion Overview*. (16/02/2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/topic/disability> adresinden ulaşılmıştır).
10. WHO (2011). *World report on disability*. (16/02/2021 tarihinde https://tuikweb.tuik.gov.tr/Pre-HaberBultenleri.do?id=15843http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf adresinden ulaşılmıştır).

11. Alemu T. Assessment of Sexual and Reproductive Health Status and Related problems of young people with Disabilities in Selected Associations of people with disability, Addis Ababa, Ethiopia. *Faculty of Medicine, School of Public Health, Addis Ababa University*, 2008.
12. TÜİK (2013). *Nüfus ve Konut Araştırması*, 2011. (16/02/2021 tarihinde <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843> adresinden ulaşılmıştır).
13. UNFPA (2018). *UNFPA strategic plan, 2018-2021*. (16/02/2021 tarihinde <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf> adresinden ulaşılmıştır).
14. Kassa TA, Luck T, Birru SK, et al. Sexuality and sexual reproductive health of disabled young people in Ethiopia. *Sex Transm Dis*. 2014;41(10):583-588. Doi: 10.1097/OLQ.0000000000000182
15. Casebolt MT. Barriers to reproductive health services for women with disability in low- and middle-income countries: A review of the literature. *Sex Reprod Healthc*. 2020;24:100485. Doi: 10.1016/j.srhc.2020.100485
16. Plesons M, Cole CB, Hainsworth G, et al. A Collaborative Path to Comprehensive Adolescent Sexual and Reproductive Health and Rights in Our Time. *J Adolesc Health*. 2019;65(6S):S51-S62. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2019.09.009
17. Breuner CC, Mattson G, Committee On A, et al. Sexuality Education for Children and Adolescents. *Pediatrics*. 2016;138(2):e20161348. Doi: 10.1542/peds.2016-1348
18. Walters FP, Gray SH. Addressing sexual and reproductive health in adolescents and young adults with intellectual and developmental disabilities. *Curr Opin Pediatr*. 2018;30(4):451-458. Doi: 10.1097/MOP.0000000000000635
19. Friedman C, Owen AL. Sexual health in the community: Services for people with intellectual and developmental disabilities. *Disabil Health J*. 2017;10(3):387-393. Doi: 10.1016/j.dhjo.2017.02.008
20. Kassa TA, Luck T, Bekele A, et al. Sexual and reproductive health of young people with disability in Ethiopia: a study on knowledge, attitude and practice: a cross-sectional study. *Global Health*. 2016;12:5. Doi: 10.1186/s12992-016-0142-3
21. Lafferty A, McConkey R, Simpson A. Reducing the barriers to relationships and sexuality education for persons with intellectual disabilities. *J Intellect Disabil*. 2012;16(1):29-43. Doi: 10.1177/1744629512438034
22. Klein DA, Gawrys, B. L., Sylvester, J. E. Menstrual concerns in an adolescent with disabilities. *American family physician*,. 2015;92(9):823-831.
23. Chuah I, McRae A, Matthews K, et al. Menstrual management in developmentally delayed adolescent females. *Aust N Z J Obstet Gynaecol*. 2017;57(3):346-350. Doi: 10.1111/ajo.12595
24. Alhusen JL, Bloom T, Anderson J, et al. Intimate partner violence, reproductive coercion, and unintended pregnancy in women with disabilities. *Disabil Health J*. 2020;13(2):100849. Doi: 10.1016/j.dhjo.2019.100849
25. UNAIDS (2014). *The Gap Report*. (16/02/2021 tarihinde https://unaidstest.unaids.org/sites/default/files/unaidstest/contentassets/documents/unaidspublication/2014/UNAIDS_Gap_report_en.pdf adresinden ulaşılmıştır).
26. UNFPA (2016). *HIV & AIDS*. (16/02/2021 tarihinde <https://www.unfpa.org/hiv-aids> adresinden ulaşılmıştır).
27. The World Bank (2004). *Global survey on HIV/AIDS and disability*. (16/02/2021 tarihinde <http://documents1.worldbank.org/curated/en/520371468140965858/pdf/343130ENGLISH0Survey0HIVAIDS.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
28. Mandell DS, Eleey CC, Cederbaum JA, et al. Sexually transmitted infection among adolescents receiving special education services. *Journal of School Health*. 2008;78(7):382-388.
29. CDC. *Sexually Transmitted Diseases Treatment Guidelines*. 2015:1-137. (16/02/2021 tarihinde <https://www.cdc.gov/std/tg2015/toc.htm> adresinden ulaşılmıştır).
30. McRee AL, Haydon AA, Halpern CT. Reproductive health of young adults with physical disabilities in the U.S. *Prev Med*. 2010;51(6):502-504. Doi:10.1016/j.ypmed.2010.09.006
31. Greydanus DE, Omar HA. Sexuality issues and gynecologic care of adolescents with developmental disabilities. *Pediatr Clin North Am*. 2008;55(6):1315-1335. Doi: 10.1016/j.pcl.2008.08.002

32. Justine PW, McKee MM, McKee KS, et al. Female sterilization is more common among women with physical and/or sensory disabilities than women without disabilities in the United States. *Disabil Health J.* 2017;10(3):400-405. Doi: 10.1016/j.dhjo.2016.12.020
33. UNFPA (2017). *Adolescent pregnancy*. (16/02/2021 tarihinde <https://www.unfpa.org/adolescent-pregnancy> adresinden ulaşılmıştır).
34. Groce NE. Adolescents and Youth with Disability Issues and Challenges. *Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal.* 2003;15(2):13-32.
35. ACOG. Committee Opinion No. 678: Comprehensive Sexuality Education. *Obstetrics and gynecology.* 2016;128(5):e227. DOI: 10.1097 / AOG.0000000000001769
36. Burke LM, Kalpakjian CZ, Smith YR, Quint EH. Gynecologic issues of adolescents with Down syndrome, autism, and cerebral palsy. *J Pediatr Adolesc Gynecol.* 2010;23(1):11-15. Doi: 10.1016/j.jpap.2009.04.005
37. Akobirshoev I, Parish SL, Mitra M, Rosenthal E. Birth outcomes among US women with intellectual and developmental disabilities. *Disability and health journal.* 2017;10(3):406-412. Doi: doi:10.1016/j.dhjo.2017.02.010.